Єврейський футбол від Вільно до Чернівців, або невідома жертва пакту Молотова — Ріббентропа

Команда «Хасмонеа» (Львів), 1935

Коли у 1939-му нацистська Німеччина вторглася до Польщі, у Європі ще не знали, що ця війна стане світовою. Але водночас почався процес розподілу Східної Європи між Гітлером і «першою у світі державою робітників і селян». Протягом року до складу Радянського Союзу увійшли Литва, Латвія і Естонія, що перетворилися з незалежних країн у «братні республіки», східна Польща (Західна Україна і Західна Білорусь), а також Бессарабія і північ Буковини, відірвані від Румунії.

Усі ці регіони (за винятком Естонії) відрізнялися чималим єврейським населенням. Рига, Каунас, Вільно, Львів, Кишинів, Чернівці були великими єврейськими центрами, де процвітали сотні різноманітних організацій, у тому числі й національні спортивні клуби та товариства.

Радянська влада швидко «навела лад», закривши всі осередки єврейської культури, освіти та спорту. Відомі свого часу єврейські футбольні команди зникли назавжди, тому заслуговують, аби про них згадали хоча б через 80 років.

Естонія. Єврейське населення цієї країни не перевищувало 4,5 тисячі осіб, з яких понад половина жили в Талліні й ще близько тисячі в другому за значенням місті країни — Тарту. В обох містах були єврейські футбольні команди під егідою «Маккабі», які не виходили з нижчої ліги. Іноді вони посилювалися єврейськими футболістами з інших країн. Так за Талліннську команду влітку 1924 року грав правий захисник Максиміліан (Макс) Голд, який виступав тоді за відомий єврейський клуб «Хакоах» із Відня і збірну Австрії.

Латвія. У столиці країни — Ризі — в 1935 році жило 44 000 євреїв. Тут були єврейські футбольні команди «Маккабі» й «Хакоах» — остання в 1933-му брала участь у чемпіонаті країни й залишалася в першій лізі аж до анексії Латвії Радянським Союзом. Досить не погано, з огляду на те, що у цій лізі грали всього вісім команд. Найуспішним був останній довоєнний сезон (1939/40 років), коли «Хакоах» став четвертим у чемпіонаті Латвії, а нападник Самюель Гарбер був визнаний одним із кращих бомбардирів чемпіонату. У 1935 році команда стала фіналістом Кубка Латвії, поступившись у фіналі 0:1 чемпіонам країни — Ризькому футбольному клубу.

Ілля Вестерман

Афіша матчу за участі команди «Хакоах» (Рига)

Ціла низка гравців клубу виступала за збірну країни. П'ять разів захищав кольори команди Латвії захисник Микола Левітанус, а Ілля Вестерман провів за збірну Латвії 23 матчі. На рахунку цього результативного гравця 13 м'ячів, забитих у складі збірної, тричі він забивав два голи за гру. Вестерман брав участь у трьох відбіркових матчах до чемпіонату світу з футболу 1938 року й був учасником товариської зустрічі проти нацистської Німеччини в 1937 році в Ризі.

Макс Левітанус (брат Миколи) грав у футбол і після війни, спочатку в литовському Каунасі, а в 1949-му повернувся в Ригу і три сезони виступав за «Даугаву». У 1960 році він став тренером команди і пропрацював з нею три роки.

Литва. У цій республіці налічувалося декілька міцних єврейських футбольних команд товариства «Маккабі». У Каунасі євреї становили майже чверть населення міста, а місцевий єврейський футбольний клуб ще в 1922 році брав участь у боротьбі за звання чемпіона країни. До втрати Литвою незалежності в 1940 році команда грала у вищій лізі, декілька раз ненадовго опускаючись у другу.

Дещо слабше була команда «Маккабі» із Шауляя, але і вона сім разів брала участь у чемпіонаті Литви. У 1934 році грала у вищій лізі єврейська команда з Паневежиса.

Багато єврейських футболістів виступали в різні роки за збірну Литви: захисники Абрам Мішельский і Леон Гелерман, півзахисники Самюель Бурштейн, Хаїм Абрамович і Ісаак Лівшиць, нападники Давид Шварц, Абрам Сліозберг і Нахман Блат.

Після розвалу Радянського Союзу і здобуття Литвою незалежності товариство «Маккабі» відродилося у Вільнюсі. У 1992 році команда «Літовас Маккабі» виступала у чемпіонаті республіки і навіть виграла Кубок країни. Проте мова йшла вже про інші часи, і єврейськими в команді були лише її назва, тренер, та декілька гравців.

Кишинів. До 1940 року це місто, де проживало до 70 000 євреїв, перебувало у складі Румунії. І тут були футбольні команди, що належали до спортивних товариств «Маккабі» і «Хакоах».

Команда «Маккабі» (Чернівці)

Чернівці. За переписом 1930 року 26,8% населення міста становили євреї. У 1910 році, ще за часів Австро-Угорської імперії, виникла перша єврейська футбольна команда «Хакоах». Коли місто перейшло під управління Румунії, чернівецькі єврейські клуби виступали у Буковинській лізі, а в 1925-му «Хакоах» посів перше місце в лізі та боровся за звання чемпіона Румунії.

Команда «Маккабі» декілька разів ставала чемпіоном Буковини, беручи участь у заключній стадії розіграшу звання чемпіонів Румунії з футболу. У 1932 році вона дійшла до півфіналу, але програла. Найвідомішим гравцем був Ісидор Ганслі, що грав у 1923 році в складі національної збірної Румунії.

Львів. Один із найбільших єврейських центрів довоєнної Польщі. Близько третини населення міста — приблизно 100 000 осіб — були євреями. Найвідомішим футбольним клубом вважався заснований у 1908 році «Хасмонеа», який користувався винятковою популярністю у польських євреїв. У 1927-му клуб увійшов у вищу польську лігу і протримався там два сезони. Кілька гравців «Хасмонеа» удостоїлися запрошення у національну збірну Польщі: Людвіг Шнайдер, Ізидор Редлер і Зигмунт Штойєрман, який забив чотири м'ячі у складі збірної.

Спортсмени клубу «Хакоах» в Станіславі (нині Івано-Франківськ). Фото: audiovis.nac.gov.pl

Крім футболістів клуб був знаменитий своєю секцією настільного тенісу. Майстри пінг-понгу Алоїз Ерліх і Леопольд Вайс входили у збірну Польщі, а Ерліх в передвоєнні роки вважався одним з кращих у Європі у своєму виді спорту.

Єврейські футбольні команди були і в інших містах Західної України, наприклад, у Рівному та Самборі.

Вільно. У міжвоєнний період Вільно було польським містом, а Вільнюсом воно стало лише у 1939 році. На початку 1940-го більше третини населення міста (приблизно 70 000 жителів) були євреями. У місті діяло декілька єврейських спортивних клубів, що мали свої футбольні команди: «Хакоах», «Хасмонеа», «Маккабі» і Єврейський аматорський спортивний клуб.

Усьому цьому прийшов кінець з «приєднанням» нових територій до СРСР і тотальною ліквідацією не тільки релігійних, але і культурних, просвітницьких і всіх інших єврейських інститутів. А через півтора року інший диктатор фізично знищив, як частину футболістів-євреїв, так і більшість уболівальників колись популярних клубів.

Веніамін Чернухін, спеціально для «Хадашот»